

Vážené kolegyně a vážení kolegové v katechetické službě!

Na základě zkušeností z prvních pěti ročníků revue *Cesty katecheze* a ohlasů našich čtenářů vám nově nabízíme průvodce odbornými články aktuálního čísla časopisu (vizte část A). Průvodce je určen zvláště začínajícím katechetům a těm, kteří přivítají podrobnější uvedení do souvislostí mezi obsahem článků a katechetickou praxí. V části B budeme postupně připomínat či seznamovat s didaktickými metodami, které jsou vhodné pro výuku náboženství nebo pro katechezi. Pro toto číslo jsme zvolili ukázky ze zážitkové pedagogiky a využití kritického myšlení při četbě textu a jeho zpracování. Praktické ukázky se týkají práce s dětmi.

Téma ročníku 2014: Věrnost Bohu a člověku

Katecheze i náboženské vzdělávání počítají se skutečností, že člověk byl stvořen ve vztahu k Bohu a touha po něm je vepsaná do jeho srdce (srov. KKC, čl. 27). Služba slova v církvi, k jejíž formám patří i katecheze a náboženské vzdělávání, vychází z této skutečnosti. Měly by přitom respektovat určité principy, které církev vyjádřila ve *Všeobecném katechetickém direktoriu* (1971) a posléze ve *Všeobecném direktoriu pro katechezi* (1997). Významné místo mezi zmíněnými principy zaujímá princip „věrnosti Bohu a člověku“:

„Pravá katecheze je tedy ta, která pomáhá vnímat Boží aktivitu během celého procesu dozrávání, podporuje prostředí naslouchání, díkuvzdání a modlitby a zaměřuje člověka ke svobodné odpovědi, neboť podporuje jeho aktivní zapojení.“ (čl. 145)

Princip věrnosti Bohu a člověku v katechezi i v náboženském vzdělávání nás zavazuje k tomu, abychom účastníkům našich programů jakéhokoliv věku a stupně zralosti jejich víry umožnili přiměřeným způsobem dojít k poznání obsahu křesťanské víry. To od katechety či učitele náboženství vyžaduje určité dovednosti nejen v oblasti teologické (poznání Boha), ale také komunikativní. Komunikativní dovednost se mj. projevuje volbou vhodné metody, tj. procesu, jakým účastník katechetického programu dospívá k poznávání Božího zjevení a ke své odpovědi na ně. Praktická příloha každého čísla je zaměřena právě na rozvoj komunikativní kompetence katechety a učitele náboženství.

V tomto ročníku vyjdou celkem tři čísla k dílčím tématům:

1. Člověk: kým člověk je, co k němu bytostně patří
2. Křesťan: podněty k uvádění do života z víry
3. Životní styl křesťana: podněty k řešení otázky, jak podporovat život z víry

Obsah:

Téma čísla: ČLOVĚK	2
A Průvodce články rubriky „Vzděláváme se“	3
Biblické pojetí člověka.....	3
Jaký pokrok zlidštuje lidský život?	5
Česká teologie (1850–1950) k evolučnímu vzniku člověka	6
B Didaktické metody pro výuku náboženství	8
Pedagogika volného času a pedagogika zážitku	8
Ukázka využití metod vedoucích k rozvoji kritického myšlení – téma Světci	11

Téma čísla: ČLOVĚK

Důvodem pro výběr tématu ČLOVĚK je velmi komplikovaný vztah k lidskému životu, který můžeme vnímat na různých rovinách. Projevuje se více či méně rozpor mezi vnitřními potřebami lidí a způsobem či možnostmi jejich naplňování. Z pohledu křesťanské víry se může někomu jevit jako snadné poznat a přijmout Boží plán, světit svůj život Bohu, nechat se jím naplňovat a žít v jistotě, že Bůh je věrný a své přísliby splní. Pro většinu lidí to zřejmě tak jednoduché není, a proto se setkáváme s různými přístupy a diskusemi, které mají dopad na praktické jednání. V tomto prostředí žijí i křesťané a různou měrou přijímají za své nejrůznější postoje a názory.

Pro motivaci k uvažování nad identitou člověka můžeme využít níže uvedené aktuální příklady. První ukázka vede k přemýšlení, o co opíráme svoji víru ve stvoření člověka jako muže a ženy a jaké důsledky z toho vyplývají. Druhou ukázkou můžeme konfrontovat s biblickými zprávoami o stvoření.

1. Donedávna jsme všichni vyplňovali v dotaznících kolonku „pohlaví“ buď výrazem „muž“, nebo „žena“. Novela občanského zákoníku v Německu, platná od 1. 11. 2013, umožňuje zavádět třetí možnost „pohlaví neurčitě“. Podnět k tomu dal Ústavní soud odvolávající se na základní lidská práva na základě protestů proti praxi, kdy dětem, které se narodí s nerozlišeným pohlavím, určovali pohlavní identitu rodiče. V polovině února 2014 se objevila v médiích zpráva, že Facebook „překonal zábrany“ a uživatelům nabízí možnost vyplnit kolonku „pohlaví“ vlastními slovy (pro uživatele z USA je připraven výběr z 56 variant). „Globálního rozšíření funkce se dočkáme, jen co společnost s aktivisty z příslušných zemí probere vhodné termíny“, uvádí cnews.cz (ze 14. 2. 2014). Aktivisty jsou míněni zástupci předních LGBT organizací (Lesba, Gay, Bisexual, Transsexual).
2. Před Vánoce roku 2013 přišli zaměstnanci Metrostavu Praha, kteří se chystali na Island stavět tunely pro novou dálnici, domů se zprávou, že je jejich zakázka pozastavena. O pokračování stavby rozhodne Nejvyšší soud Islandu poté, co se elfové a skřítkové, jejichž životní prostředí mj. stavba narušuje, přesunou do jiné oblasti. Ačkoliv jsou podle přesvědčení místních tito „skrytí lidé“ dobrosrdeční a nápomocní, nic si nenechají líbit a lidem se pomstí. K této zprávě publikované na internetu (zpravy.idnes.cz, 22. 12. 2013) proběhla diskuse mezi dospělými křesťany na Facebooku. Ukázala, že i křesťané věří na existenci víl, vodníků a skřítků a konají vůči nim „charitu“. Jeden z nich ke své víře připojil vyznání: „Bohu věřím, a tedy v něj. A v rozmanitost přebohatou Jeho stvoření, a v nedokonalost našeho vidění. Což by mohl existovat z Jeho plnosti prázdný prostor? S radostí a chválami připouštím a doufám v nesmírnou symfonii života, z něhož my vnímáme jen zlomeček.“

O čem svědčí tyto a podobné příklady? Do jaké hloubky je zasaženo povědomí o identitě a určení člověka u dospělých křesťanů, u naší nejmladší generace a u lidí žádajících o křest nebo se účastnících různých evan-

gelizačních projektů? Na všechny tyto otázky nelze dát odpověď v jednom čísle časopisu. Provedeme vás však uveřejněnými články, pokusíme se najít stopy či sledy hledání těchto odpovědí a na s. 12 upozorníme na další články či publikace, které se našeho tématu týkají.

Č jako ČLOVĚK

Z abecedy katechety, aneb co vyplývá z požadavku na věrnost člověku

Během liturgického roku rozjímáme o tom, jak velkou lásku má Bůh k člověku. Projevil ji tak, že se stal člověkem, narodil se jako člověk mezi lidmi, sklonil se k člověku, aby nás pozvedl ke svému božství. Jak tuto skutečnost zohledníme v katechezi? Pro katechezi to znamená, že bychom se měli „sklánět“ k člověku, k jeho konkrétnímu životu a podle toho volit jazyk a témata.

Poznat člověka...

Katecheta musí být nadšený znalec člověka, jeho duchovních procesů, společenství, v němž člověk žije a vyrůstá. Tento požadavek není jen jakýmsi „doplňkem“ k našim schopnostem a dovednostem, ale má zásadní význam pro věrohodnost našeho hlásání Božího slova. Bůh sám se zjevil tak, aby byl blízký člověku. Proto je možné říci, že člověk musí znát člověka, aby mohl poznat Boha.

Katecheta miluje Boha, proto má rád i člověka. Čte Bibli, a také noviny; modlí se, ale také brouzdá po internetu; aktivně se účastní slavení eucharistie a můžeme ho vidět i na ulici při manifestaci. Stručně řečeno, katecheta se zajímá o život a sdílí s lidmi společně nadšení, které má pro ně Bůh, jehož jim hlásá.

... konkrétně

Od katechety se také očekává, že bude důkladně a přitom diskrétně poznávat účastníky své skupiny, zvláště děti (do jaké školy chodí, jaké mají učitele, kde žijí či tráví volný čas...). K nejdůležitějším informacím, kterým je třeba přizpůsobit svůj jazyk a způsob svého působení, patří ty o rodině dětí: Mají rodiče? Jaké mají zaměstnání? Pokud je rodina neúplná, co dítě prožilo? Uvedme příklad: katecheta představuje Boha jako našeho Otce. Pokud má dítě vážný problém s rodiči či jedním z nich, je třeba k tomu citlivě přihlédnout, aby chom nezranili jeho city.

Od člověka k Bohu

Znalost lidské stránky účastníků katecheze otevírá cestu ke vzájemné komunikaci. Naslouchejme proto jazyku, který používají, poslouchajme písně jejich oblíbených zpěváků, podívejme se na filmy či na videohry, které děti zajímají (vzrušují), a to dříve, než je chceme kritizovat. Pokud to děláme s láskou, můžeme s nimi sdílet alespoň část jejich světa, a to nám pomůže jim lépe porozumět a také zjistit, že jejich projev se nám sice mohou zdát „divné“, ale to, co je v životě zajímavé, můžeme v katechezi využít.

Zpracováno podle publikace: APRILE, Francesco. L'ABC del Catechista. Milano: Paoline, 2007, s. 59–61.

A Průvodce články rubriky „Vzděláváme se“

Odborné články uveřejňované v rubrice „Vzděláváme se“ slouží nejen k vlastnímu vzdělávání, ale také jako inspirace k volbě způsobu podání daného tématu. Úkolem redakce je promyslet a pokusit se uvést nejdůležitější výpovědi jejich článků do souvislosti s rozmanitou pastorační praxí a s principy katechetické služby. Opíráme se přitom o *Všeobecné direktorium pro katechezi* (dále VDK) a o dokumenty související s naším tématem, které dále zmíníme. Ke každému článku předkládáme alespoň jeden návrh scénáře pro katechezi nebo vzdělávací program. Další mohou být uveřejněny na www.cestykatecheze.cz (přehled viz s. 12).

Dříve než se budeme věnovat vlastním článkům, připomeňme si, jak se k podstatě a určení člověka (k jeho identitě) z pohledu víry vyjadřuje *Katechismus katolické církve* (dále KKC):

- Člověk je „schopen“ Boha a hledá ho (čl. 27–30).
- Člověk je součástí stvořeného viditelného světa; je vrcholem díla stvoření; člověk a skrze něho celé stvoření je určeno k Boží slávě (čl. 343, 353).
- Člověk zaujímá ve stvoření jedinečné místo, je Božím obrazem, z čehož vyplývá jeho důstojnost a schopnost poznávat a milovat svého Stvořitele a obětovat mu celé stvoření; tajemství člověka se objasňuje v tajemství vtěleného Slova (čl. 356–361).

Biblické pojetí člověka

Článek podává souhrnným způsobem tzv. biblickou antropologii (antropologie se zabývá poznáním člověka). Jeho autor v úvodu odkazuje na dokument Papežské biblické komise s názvem *Bible a morálka*, z něhož považujeme za užitečné uvést hned v úvodu tento citát:

„Není snadné užívat Bibli patřičně k osvětlování morálních otázek nebo k podávání pozitivních odpovědí na ožehavé morální problémy či situace. Bible sama však čtenáři poskytuje některá metodologická kritéria, která mohou tuto cestu usnadnit.“

Tento výrok lze zobecnit na všechny otázky o lidském životě. Z toho pak vyplývá, že v článku doc. Chalupy nejde o to, abychom z něj vyčetli výklad pravd víry o člověku, ale abychom mohli v katechezi zprostředkovat účastníkům Boží zjevení skrze biblické texty, na které článek odkazuje, vytvořili prostor k přemýšlení a pomohli účastníkům dát na toto Boží oslovení svoji autentickou odpověď (srov. s požadavkem principu „věrnost Bohu a věrnost člověku“). Postup katechety musí být vždy v souladu s výkladem Božího slova.

- Člověk je jednotou duše a těla (čl. 363–368).
- Člověk byl stvořen jako muž a žena, jeden pro druhého (čl. 369–373).
- Člověk byl stvořen k účasti na Božím životě (čl. 374–379).

Uvedené pravdy naší víry jsou výsledkem teologické reflexe. Katechizace dětí ve škole ještě v minulém století předávala tyto pravdy jako hotové závěry a vykládala je na základě komentáře v katechismu. Vydání *Všeobecného katechetického direktoria* potvrdilo změny, které nastaly v katechezi i náboženském vyučování již během 20. století před druhým vatikánským koncilem. V katechezi našly své opodstatnění modely, které jsou označovány jako kerygmatický, antropologicko-existenciální a dějinně-prorocký. V praxi se dnes využívají jejich kombinace a my z nich vycházíme i v našich praktických ukázkách. Jejich výraznými rysy jsou: důraz na osvobozující sílu evangelia, aktivní pedagogie, výklad dějin spásy a každého člověka z pohledu víry, respekt k lidské zkušenosti, výzva k přijetí závazku jednat a k přijetí odpovědnosti za své jednání (podle: FOSSION, A. *Tabor, L'Enciclopedia dei catechisti*. Milano: Paoline, 1995, s. 128–132).

V našem průvodci se pokusíme propojit pohledy obou částí článku, abychom ukázali Ježíšovo „nové“ pojetí člověka (srov. s anotací článku). Budeme jednak odkazovat na příslušné části a odstavce článku, ale uvedeme i další souvislosti, ke kterým nás článek inspiroval. Účelem je poskytnout podklady pro katechezi, která ukáže obojí pohled na člověka, a tak pomůže jejím účastníkům lépe porozumět „novosti“ života, kterou nám Ježíš daroval svou smrtí a vzkříšením, a hledat adekvátní odpověď na tento dar. Jinými slovy jde o prohlubování základního poselství o spáse, tzv. kerygmatu (více viz exhortace *Evangelii Gaudium*, čl. 164 a 165).

Ve **Starém zákoně** najdeme všechny podstatné charakteristiky biblického pojetí člověka. První tabulka je výběrem klíčových myšlenek a odkazů z první části článku.

Nový zákon na uvedená témata navazuje. Ve druhé tabulce jsou vybrány myšlenky ze druhé části článku a k nim jsou připojeny některé další (levý sloupec). V pravém sloupci jsou uvedeny odkazy na příklady biblických textů, z nichž myšlenky vycházejí. Třídění do skupin je analogické k první tabulce. Pořadí myšlenek je dáno obtížností, je třeba zvolit ty, které jsou přiměřené věku a zralosti víry účastníků katecheze.

1. Jednota jako osoba	
Člověk je živou bytostí, jednotou duše a těla. Je odkázán na svého Stvořitele i na zemi.	Gn 2,7
Člověk je „psychosomatickým celkem“ (psychika ovlivňuje tělesné orgány a naopak).	Př 23,15–16
2. Člověk ve společenství lidí	
Člověk je začleněn do společenství, jehož členy spojuje vzájemná pomoc, naslouchání a vstřícné myšlení. Důležitou roli hraje souvislost mezi činy a jejich důsledky. Vládne tak všeobjímající a vše propojující spravedlnost, která dává všemu jednání smysl a spolehlivost.	Přísloví (např. 12, 21; 26, 27)
3. Člověk ve vztahu k Bohu	
Člověk se vyznačuje svým vztahem k Bohu: je stvořen k Božímu obrazu a jeho úkolem je panovat nad zvířaty a ovládnout zemi. Je „člověkem Božím“, Bohu zodpovídá za naplňování svého úkolu.	Gn 1,26–28

1. Ježíšovo pojetí člověka	
Jednotu mezi duší a tělem dokládá i Ježíšův přístup k nemocným, k lidem s malou vírou a k hříšníkům. Ježíš je uzdravuje, povzbuzuje, odpouští hříchy. Vždy mu jde o celý život člověka, ve všech jeho složkách. Jeho zázraky jsou znamením pro posílení víry všech.	např. L 18,35–42 (odpověď na víru slepého); L 5,17–26 (odpuštění hříchů chromému); Mt 8,24–26 (malá víra učedníků v lodi); Mt 26,75 (Petrova pýcha a lítost) apod.
Bůh obdařuje člověka společenstvím – to je nový základ jeho existence. Člověk má osobně přijmout Boží dobrotu a žít z ní (článek, část 2.1, 1. a 3. odst.). Víra je základním a nosným prvkem lidského bytí. Nevíra je podstatou hříchu (část 2.3, 2. odst.). Člověk může selhat právě ve víře, a také tím, že na Boží dobrotu neodpovídá, nekona dobro podobně jako Bůh (část 2.1, 3. odst. a také 2.3, 2. odst.). Znamením toho, že je někdo daleko od Boha, je odmítnutí definitivního zjevení, zavržení víry.	např. J 5,17; J 8,39–47
Ježíš proniká se záchranou do světa jako světlo světa: pokouší se ztracené získat pro to, aby poznali svou ztracenost a přešli do světla, stali se dětmi světla. Dává jim poznat hřích, ale také jejich jedinečnost a závažnost každého jedince (2.3).	J 1,9–11.14; J 8,12; J 16,11; J 12,31–36; J 15,22–24; J 4,5–26 (setkání se Samaritánkou) aj.; J 10,3 (dobrý pastýř zná své ovce jménem) apod.
Ježíš hlásá Boží milosrdenství, které Bůh uděluje ztracenému člověku. Boží dobrotu člověku odpouští (srov. 2.1, 1. odst.).	např. L 15,11–32 (podobenství o milosrdném Otcí)
Ježíš hlásá dovršení člověka na konci času příchodem Božího království (2,1, 1. odst.). Evangelium o vzkříšení Lazara, syna vdovy z Naimu či Jairovy dcery nese poselství o vzkříšení člověka. Ježíš to také z kříže potvrzuje slovy „dnes budeš se mnou v ráji“.	Mk 1,15 (naplnil se čas); J 11,1–46 (vzkříšení Lazara); L 7,11–16 (chlapec z Naimu); Mk 5,35–42 (Jairova dcera); L 23,42–43 (na kříži)
Vrcholným projevem Ježíšovy lásky ke všem lidem a zároveň potvrzením důstojnosti člověka je Ježíšova smrt na kříži, při níž nabízí s konečnou platností nový základ člověka v Bohu (2.2, 1. odst.). Ježíšova poslušnost otevírá spravedlnost a věčný život všem. Spásnou mocí přitahuje všechny k sobě (2.3, 1. odst.).	Ga 3,10–13 1 K 15,21; J 12,32
2. Člověk ve společenství lidí	
Ježíš se stal člověkem, a tím i členem společenství lidí – vyvoleného národa. Během celého svého poslání (misie) bezvýhradně přijímal každého člověka, který byl pro něj otevřený, a uváděl jej do synovského vztahu s Bohem. Od počátku své veřejné činnosti formoval společenství učedníků, a tak předznamenával vznik církve, které světil pokračování svého díla a obdaroval ji darem Ducha svatého. Toto společenství – církev – má poslání být „svatostí spásy“, tj. viditelným znamením Ježíšova díla pro všechny lidi.	Proces formování učedníků v evangelii je popsán v metodice na webu časopisu, Ke stažení, složka 1103-10, Formování společenství učedníků.
Všechno, co může člověk znamenat, je v Kristu sjednoceno do jednoho lidství a stejně přijato, žena i muž, rodiče i děti, svobodní i otroci, prostí i vzdělaní, se zvláštním důrazem na chudé v jakékoliv podobě (viz článek, část 2.2).	např. Ko 3
Člověk má odpovědět na Boží dobrotu činěním Boží vůle a náležením k Ježíšově rodině. Má jednat podobně jako Bůh (2.1, odst. 3).	Mk 3,31–35; Mt 25,41–45
3. „Nový“ člověk – obnova Božího obrazu v nás	
Nové společenství s Bohem se projevuje oslovením „Otče“, jež je znamením intimní důvěry mezi modlícím se člověkem a Bohem. Bůh si činí u člověka, který jej miluje a zachovává jeho slovo, přibyték. Ježíš ve svém odkazu zdůrazňuje vzájemnou lásku, aby byli všichni jedno. A vydává proto sám sebe. Jednota má být svědectvím probouzejícím ve světě víru (2.3, 3. odst.).	Mt 6,9–13; L 2–4 J 14,23 J 13,34n
Ježíš přichází s pozváním do Božího království, zve k účasti na Boží radosti nad tím, kdo byl ztracen a je znovu nalezen (2.1, 2. odst.).	podobenství o dobrém pastýři, Božím království a o ztracených (L 15)
Ti, které Boží a Kristova láska uchvátí, se stanou novým stvořením, Božími dětmi, obrazem Boha, lidmi, kteří naplňují svůj úkol tvorů (2.2, 2. odst.).	2 K 3,18; 2 K 5,14–21 (17: „Kdo je v Kristu, je nové stvoření. Co je staré, pominulo, hle, je tu nové.“)

Jaký pokrok zlidšťuje lidský život?

Ten garantovaný Bohem

Článek „Jaký pokrok zlidšťuje život“ patří svým slohem k obtížnějšímu čtení. Z hlediska obsahu ani nebyl zamýšlen k bezprostřednímu využití v katechezi. Vypovídá však o tom, co by mělo být v pozadí každého procesu, který má vést k probuzení zájmu o křesťanskou víru nebo k jejímu rozvíjení a prohlubování: vyučování ve víře a její výchova není samoučelná, ale křesťan je povolán k tomu, aby vnášel do lidských projektů, které mají zabezpečit obecné blaho, prvek transcendence. Konkrétně to znamená obracet se k Bohu a hledat řešení životních situací ve světle víry. Křesťan by měl důvěřovat v to, že respekt ke Stvořiteli a k Božímu plánu spásy lidstva i každého jedince vede k pokroku v dosahování obecného blaha pro celé lidstvo. I když nemůžeme očekávat přímou spolupráci větší části společnosti, jsme povoláni k tomu, abychom z této víry čerpali při spoluutváření života ve společenství, v němž žijeme a působíme. K tomu nás vyzývá i papež František v exhortaci *Evangelii Gaudium* (EG), a to zvláště ve 4. kapitole, z níž využijeme obsah některých článků v níže uvedeném návrhu scénáře, který by nám měl pomoci porozumět poselství tohoto povolání a potažmo i článku.

Scénář

pro práci s mladými lidmi a dospělými, která může vyústit do katecheze; lze modifikovat i pro výuku náboženství středoškoláků

Metoda: vycházíme nejprve ze zkušenosti účastníků, dále z poznatků z historie českého národa a Evropy a postojů účastníků k nim, abychom pojmenovali dobré i tragické příklady snahy o dosažení pokroku lidstva ze současnosti i historie. V hlavní části konfrontujeme závěry účastníků s podněty z textu EG, čl. 176–181, přičemž se snažíme nahlédnout na pojmenované problémy očima víry na základě aktualizace poselství výroků z Nového zákona, na které odkazuje papež František. Účelem je poskytnut účastníkům prostor k vytvoření nebo posílení křesťanského postoje k dosažení pokroku a obecného blaha.

1. Úvod a motivace:

- Vyberte aktuální událost z vašeho okolí nebo z evropské politiky (podle předpokládaného zájmu účastníků; čím mladší, tím je lepší vybrat zprávu např. ze světa vrstevníků) a přečtěte o ní zprávu z novin nebo internetu. Zpráva by se měla týkat nějakého společenského problému, který lze zobecnit (příklad: zpráva o snadné dostupnosti antikoncepce pro mladé dívky a zároveň o závažných zdravotních následcích, které může způsobit; z oblasti politiky o ruské anexi Krymu a způsobu jejího provedení apod.). Takovou zprávu si mohou účastníci přinést sami na základě předchozí výzvy nebo jim lze dát k dispozici denní tisk či časopisy a nechat je vybrat.

- Pojmenněte problém, o kterém se zpráva zmiňuje, a napište na tabuli nebo arch papíru možné postoje lidí k vybranému problému. Pokud pracujete s více zprávami, rozdělte účastníky do menších skupin, každá si vybere jeden problém a k němu se vyjádří.

2. Společná diskuse, která má vést k uvědomění si prvků důležitých pro dění ve společnosti:

- Doplňte seznam společenských problémů o další, na které si účastníci vzpomenou.
- Vyzvěte účastníky k přemýšlení, co je důvodem vzniku těchto problémů? Směřujte úvahy tak, aby zaznělo, že lidé touží po **pokroku** ve svém vývoji, po dosažení blahobytu...
- Co je „motorem“ člověka k tomu, aby uplatnil svoji **tvořivost** a hledal cesty ke svému rozvoji? – Směřujte diskusi k uvědomění si, že člověk musí v pokrok důvěřovat, mít **naději**, že jej dosáhne.

3. Pohled do historie a budoucnosti lidstva:

- Rozdělte účastníky na čtyři skupiny. Úkolem první skupiny je, aby sepsala události z dějin našeho národa nebo Evropy, které přinesly lidské společnosti pokrok v nějaké významné oblasti (např. technické vynálezy, objevení antibiotik apod.). Druhá skupina bude sepsovat události, které přinesly neštěstí, zkázu dosavadního pokroku, zlo jakékoliv podoby. Třetí a čtvrtá skupina se pokusí nahlédnout do budoucnosti. Třetí se pokusí uvést cíle, kterých chce lidstvo ve svém pokroku dosáhnout. Čtvrtá skupina se pokusí odhadnout, jakých negativních jevů by se chtěla lidská společnost zbavit, vypořádat se s nimi (u kterých lze předpokládat souhlas většiny). Všechny skupiny uvedou u každé události minulé i budoucí konkrétní pojmenování přínosu nebo negativního důsledku.
- Uvažujte: jaké cesty vedou k dosažení kýženého pokroku a odstranění negativních jevů? Co bylo důvodem k šíření úspěchů i selhání, po nichž došlo k tragickým událostem? Co je společným jmenovatelem těchto jevů? – Směřujte dialog k objevení společného jmenovatele, kterým je **kommunikace**, lidská řeč.
- Co lidstvo potřebuje, aby se dokázalo domluvit tak, aby to vedlo k pokroku v obecném blahu pro všechny lidi? Odpověď na poslední otázku nemusíme objevit hned.

4. Křesťanská víra a pokrok lidstva – hledání vlastního postoje na základě pohledu víry:

Bible svědčí o tom, že Bůh stvořil člověka ke svému obrazu. Uvádí také, že člověk zneužil své svobody a zvolil si rozhodování bez Něj. Díky Boží aktivitě ale víra v Boha mezi lidmi úplně nevymizela. Jsou zde tací, kteří stále Bohu důvěřují, o Něj opírají svoji naději, naslouchají jeho slovu, hledají jeho aktuální vý-

znam a jsou připraveni podle toho jednat. Připustíme, že víra v Boha a společenství s Ním je cestou k obecnému blahu pro všechny lidi, nebo alespoň k jeho nastolení v určitém společenství lidí. Papež František vyzývá všechny křesťany, aby přijali svůj podíl na díle nové evangelizace, a poskytuje nám k tomu doporučení. Jde o hledání nebo upevňování svého postoje k pokroku naší společnosti ve světle víry. Pokusme se zjistit, co to znamená:

- Seznamte účastníky s exhortací papeže Františka *Evangelii Gaudium* (uveďte kontext, v jakém vznikla, a její hlavní téma). Ve 4. kapitole František uvádí, že v samotném jádru evangelia je život ve společenství a péče o druhé. Slovo, kterému nasloucháme, má bezprostřední dopad na naše jednání, které se má vyznačovat láskou připravenou k činům (srov. čl. 176). Papež dále uvádí, že nerozlučné pouto mezi přijetím evangelia a účinnou bratrskou láskou „je vyjádřeno v některých textech Písma svatého, jež je dobré promýšlet, pozorně o nich rozjímat a vyvozovat z nich všechny důsledky“ (čl. 179).
 - Rozdejte mezi účastníky odkazy na biblické citáty, které František zmiňuje v čl. 179–181, aby si je vyhledali v Písmu svatém a opsali na karty z papíru (velikosti A5). Poté je vyzvěte, aby každý o svém citátu přemýšlel v souvislosti se sepsanými společenskými problémy a otázkami dalšího pokroku a své myšlenky zapsal na druhou stranu karty. Účastníci si mohou karty i vyměňovat a volně se vyjadřovat k různým problémům ve světle Božího slova, mohou navrhnout cesty k řešení. Cílem je pokusit se vztáhnout výzvy z citátů na současné společenské problémy, vidět v Božím slově stále aktuální výzvu pro naše jednání. Jde o tyto citáty: Mk 16,15 + Ř 8,19; Mt 25,40; Mt 7,2; L 6,36–38; Lk 4,43; Mt 6,33; Mt 10,7; Ef 1,10.
 - Poté si jednotlivé myšlenky přečtete, autoři je mohou okomentovat. V závěru se vraťte k závěrečné otázce z bodu 3. Mělo by být zřejmější, že Ježíš, Boží Syn, který se stal člověkem, to učinil kvůli nám, abychom se my stali pravými lidmi. On je obrazem člověka, jak jej Bůh zamýšlel. Bez jeho pomoci nejsme schopni pravého pokroku; ten bude dovršen až při Ježíšově druhém příchodu na svět. Pak všichni lidé poznají, co je skutečným blahem pro všechny lidi. Působení nás křesťanů jim může pomoci tuto skutečnost přijmout.
5. **Závěr:** Na předchozí program může navázat katecheze, která má oslovit vůli a srdce účastníků, nebo můžete pokračovat osobním zamyšlením, jehož plodem mohou být např. některé z literárních forem (esej, úvaha, reportáž...) či domluva společné aktivity s prospěchem pro vybrané adresáty. Na katechezi může navázat příprava společné bohoslužby, adorace či přímluv.

Česká teologie (1850–1950) k evolučnímu vzniku člověka

několik poznámek k článku a tipy na pomůcky pro praxi ve výuce náboženství a v katechezi

Autor článku v úvodu zmiňuje obtíže, ke kterým do dnes dochází na základě konfrontace výsledků rozvoje moderních přírodovědeckých oborů a prezentací víry křesťanů. K plodům vědy patří i evoluční koncepce vzniku lidstva, její konfrontace s vírou některých křesťanů se projevila např. v americkém seriálu *Evoluce*, který vysílala Česká televize před deseti lety. Vedle toho musíme počítat s přístupem tzv. kreacionistů, o nichž mj. podrobněji referuje článek *Evoluční teorie a víra ve stvoření* (viz časopis *Teologické texty*, č. 1, 2006; dostupný na internetu <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2006-1/Evolucni-teorie-a-vira-ve-stvo-zeni.html>). V přístupu tzv. vědeckého kreacionismu je velmi problematické, že trvá v otázce stvoření světa a člověka na téměř doslovném výkladu Bible.

Žákům, kteří se setkají s nepochopením vztahu mezi křesťanskou vírou a vědou či s přístupem kreacionistů, má učitel náboženství nabídnout takové informace a prostor k přemýšlení, aby mohli k tomuto konfliktu zaujmout postoj opřený o učitelský úřad katolické církve. Jeho nauka by neměla být podávána „staticky“. Motivovat k jejímu porozumění můžeme ukázáním procesu poznávání, který vedl církev k tomuto postoji, a představit jej v širších souvislostech. Zde mají místo informace uvedené v článku. Jeho dalším přínosem je, že by si čtenář měl v důsledku uvedených informací uvědomit potřebu rozlišovat mezi autory různých přístupů a také potřebu uvést žáky či účastníky katecheze do četby Bible způsobem, vyloučí fundamentalistické chápání.

Profesor Pospíšil se ve svém článku opírá o vlastní výzkum české teologické literatury z období, kdy byl konflikt mezi vědou a vírou zvláště palčivý. Je třeba rozlišit, že prezentuje poznání, ke kterým došli čeští teologové. Článek svědčí o tom, že „projevovali od počátku otevřenost možnosti evolučního vzniku živočišných a rostlinných druhů“, odmítali však považovat tento proces za naprosto nahodilý. V tom se postoj církve dodnes nezměnil. Pro účastníky katecheze či výuky se nabízí otázka: Proč je křesťanská víra nelslučitelná s nahodilostí evolučního vývoje živočišných a rostlinných druhů? (srov. 2. část článku).

Složitější je otázka evolučního vzniku člověka. Vyvíjelo se pouze tělo, které bylo na základě přímého Božího zásahu vybaveno lidskou duší? (srov. s Mivartovou tezí). Nebo vývoj člověka probíhal ve všech jeho složkách kontinuálně? (viz Braunova teze). Článek prof. Pospíšila nedává jednoznačnou odpověď, ale předkládá otázky, které jsou s přijetím každé z těchto teorií spojeny:

Můžeme říci, že lidské tělo a duše jsou od sebe tak odlišné, jako by člověk byl složen ze dvou podstat, které spolu nejsou sjednoceny v jedinou bytost? Pokud bychom **Mivartovu tezi** přijali, jak bychom měli reagovat na otázky Žáků či účastníků katecheze? Náповědu poskytuje následující tabulka. V levé části citujeme text z učebnice Bedřicha Augustina, kterou autor článku zmiňuje v 8. odstavci 3. části. Sám k této problematice napsal již dříve článek *Teologie a paleoantropologie* (viz *Teologické texty*, č. 3, 2006; na internetu <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2006-3/Teologie-a-paleoantropologie.html>). V pravé části citujeme KKC, čl. 365 a 366, které se odvolávají na dogmata formulovaná církví v letech 1312 a 1513. O postoji církve k evolučnímu vývoji člověka se KKC nezmiňuje, jedná se o téma, který by měla teologie řešit a rozvinout podle přání papeže Jana Pavla II. v „teologii stvoření“.

Učebnice <i>Základní náboženská nauka</i> (1926, 1934, 1937, 1946)	<i>Katechismus katolické církve</i> (1997), čl. 365
„Pokud vývojová teorie, aplikovaná na člověka, nepopírá Boha Stvořitele a podstatný rozdíl mezi duší lidskou a duší zvířecí, není v rozporu s náboženskou pravdou obsaženou v Písmu svatém. Písmo sv. o tělesném vývoji člověka nemluví, ale také jej nevylučuje. Poučuje pouze lidovým způsobem, že člověk jest dílem Božím a že se svou Bohem přímo stvořenou duší podstatně liší od ostatního tvorstva.“ (převzato z výše zmíněného článku)	„Jednota duše a těla je tak hluboká, že je třeba považovat duši za ‚formu‘ těla; to znamená, že díky duchové duši je tělo, které je složené z hmoty, lidským a živým tělem; duch a hmota nejsou v člověku dvě sloučené přirozenosti, ale jejich spojení tvoří jednu jedinou přirozenost.“ (dogma z roku 1312) „Církev učí, že duchová duše je bezprostředně stvořena Bohem – není tedy ‚zplozena‘ rodiči – a že je nesmrtná; nezaniká při smrti, ve chvíli svého oddělení od těla, a znovu se spojí s tělem ve chvíli konečného vzkříšení. (dogma z roku 1513)

Braunova teze o kontinuálním vývoji člověka jak po tělesné, tak po duchovní stránce, kterou u nás obhajoval Josef Ladislav Čelakovský, má úskalí v tom, že neřeší jasný předěl mezi člověkem a živočichem (viz článek, část 3, odst. 7). Pokoušet se jej přiblížit na základě přijetí mravní odpovědnosti nebo prvního hříchu člověka by odporovalo biblickému poselství. Člověk byl člověkem od počátku, před svým „prvním hříchem“. To nás vede k trpělivému uznání, že nedokážeme všechny skutečnosti našeho života beze zbytku vysvětlit a že se musíme sklonit před Božím tajemstvím, ke kterým člověk určitě patří (viz také ukázkou z díla Dominika Pecky v časopise na s. 4).

Úskalí vyprávění o stvoření světa

Dosud jsme se zabývali výsledky teologického bádání v otázce evolučního vzniku člověka. S touto tematikou souvisí též představy věřících. Ti byli v této oblasti vědění odkázáni zpravidla na své kazatele, katechety nebo katechismy, které nemohly pružně reagovat na nové vědecké poznatky. Přitom představy, které si věřící o stvoření a vývoji člověka vytvořili, mají obvykle

dlouhé trvání a jsou předávány z generace na generaci. Obtížně se korigují, neboť toto předávání nebývá systematické. Dnes jsou dostupné české překlady Bible a také různá vydání tzv. dětských biblí. Rodič, který chce svým dětem takovou knihu pořídit, by si měl mj. všimnout právě líčení příběhu o stvoření světa a člověka. Pokud vyprávění vede k jeho doslovnému chápání, je lépe hledat jinou variantu, nebo text nečíst a volit interpretaci v duchu poselství biblického textu a učení církve. Katecheta by měl pracovat přímo s biblickým textem, v němž může vynechat složité výrazy nebo je nahradit jednoduššími. Jde o to předejít situaci, kdy se stane biblický text pro děti nevěrohodný, až bude „překonán“ výsledky vědeckého poznání, se kterými dítě seznámí škola. Druhým úkolem katechety a učitele náboženství je seznamovat s jazykem znamením, kterým je Bible psána. To lze již od počátku, tj. v předškolním věku, kterému jsou přiměřena

např. krátká podobensství o Božím království nebo některá proroctví o narození Ježíše Krista.

Shrnutí: Co je důležité, abychom ve výuce zprostředkovali o možném evolučním vzniku člověka? Článek nám nabízí tato tvrzení:

- Bible není neomylnou autoritou v oboru přírodních věd.
- Přírodní vědy nejsou oprávněny, aby se vyjadřovaly k otázce existence či neexistence Boha.
- Sám Darwin, jemuž je připisováno autorství evoluční teorie, existenci Boha nepopíral, nezesměšňoval ani neodsuzoval víru v Boha. Na počátku své kariéry byl hluboce věřícím křesťanem (důvody změny jsou zmíněny v části 3, odst. 2).

Na počátku své kariéry byl hluboce věřícím křesťanem (důvody změny jsou zmíněny v části 3, odst. 2).

- Způsob, jak Bůh stvořil rostlinné a živočišné organismy, není předmětem Zjevení, proto je možný evoluční vznik nových organismů, avšak není možné přijmout tvrzení biologů, že průběh evoluce byl zcela náhodný a mohl dopadnout jinak.
- V otázce evolučního vzniku člověka se objevují dvě teorie: vývoj těla člověka a vdechnutí duše v určitém okamžiku (Mivartova teze) a kontinuální vývoj tělesné a duchovní stránky člověka (Braunova teze). Každá z těchto teorií má své úskalí. Podstatné ve výuce je, aby naše výklady zdůraznily, že člověk „je jediný tvor na Zemi chtěný Bohem pro něho samého“ (uvádí konstituce Druhého vatikánského koncilu *Gaudium et Spes*, čl. 24), je obrazem Božím, který můžeme „číst“ v Ježíši Kristu. Jeho následováním se stáváme opravdovými lidmi.

Průvodce zpracovala Marie Zimmermannová

B Didaktické metody pro výuku náboženství

Princip věrnosti Bohu a člověku od nás často vyžaduje hledat nové metody práce, které na jedné straně cítí výše popsaný proces pokroku a na straně druhé pomáhají v procesu výuky. Význam hledání vhodných metod pro danou skupinu tkví zejména v tom, že mohou pomoci i ke změně vnitřních postojů a tím i k vnitřní motivaci pro změnu jednání a smýšlení.

Pedagogika volného času a pedagogika zážitku
Vnímá hlavou, srdcem i rukama. Jednání je zdravější než mluvení.

Co je to volný čas a přístup k němu:

Volný čas jako takový byl jevem dříve neznámým. Pojem volný čas, tak jak ho známe dnes, se začal užívat až po zavedení povinné školní docházky a v masovém měřítku až v době industrializace. V západních zemích byla zavedena osmihodinová pracovní doba, a vznikl tak čas, který nebyl naplněn prací a se kterým si člověk mohl nakládat podle své libosti. Dá se říct, že volný čas je ukazatelem pokroku. Dnešní společnosti se také v sociologii říká „společnost volného času“.

V minulosti byl volný čas – ve smyslu moci se svobodně rozhodnout, co se mi zrovna chce dělat – chápán jako známka blahobytu. Až teprve v době humanismu lidé vyjádřili svůj nárok na právo na volný čas a svobodu s ním nakládat. V dnešní době, kdy se pohled na volný čas změnil, změnil se i životní styl lidí. Existují tři typy životního stylu: Člověk je buď pracovní orientován, takže je práce hlavním jeho smyslem života a volný čas mu slouží k rekreaci a odpočinku. Nebo vnímá práci jako nutnou k přežití a nashromáždění dostatečných prostředků k užívání si volného času. Existuje také situace, kdy se člověk snaží žít v obou sférách naplno a omezit pracovní vytížení, aby měl dost času i na další činnost, která se k práci nevztahuje. Po tomto typu společnost v současné době nejčastěji volá.

Co se týče mládeže, až od 20. století začal být volný čas dětí, který nebyl zaplněn školou nebo prací, vnímám jako čas k sebeutváření, kdy měly mít děti předem daný program napomáhající k duševnímu a duchovnímu zrání.

Pedagogika volného času se zajímá o člověka a jeho vztahy skrze volnočasové aktivity. Jejím cílem je naučit jedince zacházet dobře se svým volným časem. Neorientuje se pouze na děti! Volnočasová pedagogika na rozdíl od rekreologie neodpovídá pouze na poptávku společnosti, ale snaží se o konkrétní výchovný cíl.

Rozšířením pedagogiky volného času v Česku a na Slovensku je tzv. pedagogika zážitku, jež vzešla z malého hnutí Prázdninové školy Lipnice, která vychovává kompetentní lektory. Česká legislativa stanovila, že k dosažení kompetence pedagoga volného času stačí čtyřicetihodinový pedagogický kurz. Ale ne každý, kdo se věnuje dětem a pomáhá jim nějakým způsobem smysluplně vyplňovat volný – byť třeba krátký – čas, se může nazývat pedagogem volného času. Lipnickou školu začalo napodobovat mnoho dalších organizací. Ovšem ne každá atraktivní aktivita nabízená nekompetentní osobou je pedagogikou zážitku.

Jaké rysy by tedy měla mít zážitková pedagogika:

Práce zážitkového pedagoga spočívá v záměrném vytváření situací, v nichž předpokládá intenzivní prožívání, a v následné práci s těmito prožitky. Zážitková pedagogika zastává názor, že pomocí svobodné sebevýchovy a silného prožitku se každý člověk snáze učí. Až do poloviny 19. století byl za primární považován intelektuální rozvoj dítěte, ale rozvoj jeho charakteru nebyl brán příliš na zřetel.

Zážitkové kurzy byly na svém počátku spíše extrémního rázu: záchranářské kurzy na horách, přežití skupiny na plachtenci na vysokohorském jezeře apod. Skupiny, které se jich účastnily, se tak učily spolupráci, vzájemnému respektu, soustředění se na důležité věci, rozpoznávání svých fyzických a psychických hranic.

Autoři těchto projektů charakterizovali zážitkovou pedagogiku čtyřmi základními rysy:

- hraniční situace
- konfrontace s přírodou
- vztah k vlastnímu tělu
- solidarita

Tyto čtyři rysy se ale nemusejí uplatňovat jenom v extrémních podmínkách, ale také v kratších setkáních. Zařazením zážitkových prvků mohou i jednodušší programy získat nové kvality. Zážitková pedagogika funguje nejlépe na emocionální nebo konativní (zaujímám postoj vůči něčemu) bázi lidské osobnosti. Díky silnému emocionálnímu prožitku si děti zapamatují aktivity a s nimi spojené vědomosti mnohem déle než při běžném vyučování ve škole.

Je vhodné, aby zážitkový program probíhal v neznámém, nezvyklém prostředí. Dítě (edukant) přichází do kontaktu s aktivitami a požadavky, kterým se nemůže snadno vyhnout, a je odkázáno na spolupráci s ostatními. Každý člen skupiny dochází k neobvyklým zkušenostem a je veden k tomu, aby je společně s ostatními reflektoval. Velmi důležitým prvkem zážitkové pedagogiky je reflexe. Klade se důraz na

témata soudržnosti skupiny, ohledu na slabší členy, prožitku úspěchu a neúspěchu.

Pedagogika zážitku může být brána také jako určitá forma „naočkování“. Jde o mechanismus učení, kdy se tzv. rozšiřuje komfortní zóna. Každý člověk má řadu zkušeností, díky kterým se snadno orientuje a správně řeší určité situace. Situace, s nimiž nemá zkušenost, a jsou tedy za jeho komfortní zónou, nevyhledává, naopak, snaží se jim vyhnout, protože jsou nepříjemné a ohrožují ho. Pedagogika zážitku se snaží nasimulovat situace, které mohou být subjektivním nebezpečím nebo nepohodou, a v momentě, kdy je jedinec zvládne, rozšíří se jeho zóna pohodlí o tuto zkušenost. V běžném životě se pak nemusí cítit ohrožen v případě, že se dostane do podobné situace.

Další výhodou programů založených na zážitkové pedagogice je fakt, že jsou fyzicky i psychicky náročné a vyčerpávají účastníkovu plnou pozornost, takže nemá tolik prostoru na vytváření vlastních – rušivých – aktivit. Navíc se ukázalo, že jedinci, kteří mají běžně problém s jakoukoli disciplínou, se v náročných programech chovají často velmi disciplinovaně. Ovšem musí se dávat dobrý pozor, aby u dětí nebyla přetížena hladina jejich tělesné a duševní snášenlivosti a nedošlo k poškození zdraví.

TIP na pomůcku pro práci s dětmi a její využití

Klaus W. Vopel: SKUPINOVÉ HRY PRO ŽIVOT

Čtyřdílná edice je metodickou příručkou, která obsahuje interaktivní sociálněpsychologické hry pro děti školního věku. Jsou zde zařazeny aktivity umožňující dětem lépe se začlenit do skupiny, kontaktní a zahřívací hry, hry s tématy, která se dotýkají vztahů chlapců a dívek, a činnosti podporující sebevědomí. U každé hry je uvedeno, pro jak staré děti je vhodná, cíl, potřebný materiál, přesný návod ke hře a otázky k reflexi. Kniha je vhodná pro učitele základních škol a jiné vedoucí dětských kolektivů.

Aktivity pomáhají originálně řešit problémy v kolektivu jako hádky, různé vztahové otázky. Způsobem přiměřeným věku dětem dává prostor k sebereflexi. Kniha obsahuje aktivity od jednoduchých a legračních až po ty náročnější na motivaci, porozumění a správnou atmosféru v kolektivu. Také nabízí různorodé podněty k obecně známým hrám.

Interaktivními hrami se děti učí základním životním postojům, jako např. nevytlévat si vztek na jiných, neponižovat jiné děti, umět říct, co chtějí a co si myslí, umět se rozhodnout a jít si za svým cílem. Interaktivní hry pomáhají dětem rozpoznat, co dokážou zvládnout samy a na co samy nestačí. Úkolem učitele je

dát dětem najevo, že všechny city jsou přijatelné, ale nemůžeme přijímat jakékoli chování. Učí děti, jak řešit konflikty, pozorně naslouchat, srozumitelně komunikovat a s uznáním pochválit. Hned v úvodu knihy je zdůrazňováno kouzlo a důležitost práce v kruhu.

Tím, že si při práci s dětmi sedneme do kruhu, učíme je vyjadřovat zájem, pospolitost a respekt. I přírodní národy mají takové diskusní kroužky, kde má každý prostor mluvit i naslouchat. To často vyžaduje mnoho času a klid. A děti potřebují čas, kdy se cítí bezpečně a mohou mluvit o své osobní situaci. Pro některé děti je jediný takový prostor právě v prostředí kolektivu.

Co je cílem při práci s interaktivními hrami:

Spojit dítě s ostatními: pokud se některé děti chovají rušivě, může to být tím, že na sebe chtějí poutat pozornost, protože se cítí izolovaně. Důvody mohou být různé, špatná situace v rodině apod. Cílem je probudit v dítěti pocit sounáležitosti ve skupině.

spojit dítě s ostatními: pokud se některé děti chovají rušivě, může to být tím, že na sebe chtějí poutat pozornost, protože se cítí izolovaně (důvody mohou být různé, špatná situace v rodině apod.); cílem je probudit v dítěti pocit sounáležitosti ve skupině

- dát dětem naději
- učit děti respektu, a to vlastním příkladem; vyjadřovat dětem respekt a podporu tím, že se je snažíme poznat a nenechat bez pomoci ani ty problematické;
- umět se rozhodovat mezi více variantami: pomáhat dětem rozhodnout se, které věci jsou důležité
- učit děti soucitu: projevit v nich zájem poznat, co si ostatní myslí a co cítí
- pomáhat dětem hledat vlastní cíle a jít za nimi
- podporovat otevřenost, aby se děti nebály vyjádřit svůj názor
- učit děti jak si efektivně zorganizovat čas
- pomoci hry dětem ukázat, jak ovládat vztek a jak vypadá agrese
- eliminovat v kolektivu prvek soutěže: pomoci jim najít rovnováhu mezi individuální svobodou a láskyplnou sounáležitostí
- dát dětem šanci, aby využily svůj smysl pro humor a komiku i ve škole

V další části se zaměříme na jednotlivé díly příručky a uvedeme konkrétní tematické hry.

I. díl: První díl se zaměřuje na kolektiv, jeho soudržnost, stmelení vztahů v něm, shovívavé chování a zdravé sebevědomí každého člena týmu. Obsahuje pět podkapitol: pocit sounáležitosti, kontakty, smyslové vnímání, laskavost a sebevědomí.

II. díl: Druhý díl se zabývá uvolněním a rozptýlením, komunikací mezi dětmi navzájem i mezi dětmi a učitelem, učením, vztahy k okolí a jak podněcovat i uspokojit zvědavost.

III. díl: Třetí díl je o naslouchání, soucitu a vzájemné důvěře. Obsahuje mnoho imaginací a relaxací, které mohou dětem pomoci s rozvíjením fantazie i utvářením vlastních emocí.

IV. díl: V posledním dílu najdete hry o zvládání agrese, sebeúctě a sebereflexi přiměřené věku, vytváření týmového ducha a návody na pružné řešení problémů v kolektivu.

PŘÍKLADY HER:

Téma: Pocit sounáležitosti

Živý obraz

Cíle: Hra je dobrou příležitostí pro kineticky (pohybově) a vizuálně nadané děti, protože se při ní skoro vůbec nemluví. Děti vytvoří na zemi svými těly nějaký zajímavý obraz, v němž jsou všichni vzájemně propojeni a který bude nakonec symbolem pospolitosti skupiny. Je k tomu potřebná velká volná místnost.

Materiál: zápalky

Návod: Každé dítě si vezme jednu zápalku. Jeden začne tím, že ji položí doprostřed místnosti. Další k ní přidá svou tak, aby se té první dotýkala. Svou zápalku položí všechny děti. Pedagog může motivovat děti, aby vytvořily nějaký zajímavý obraz. Pak se děti pokusí vytvořit podobný obraz ze svých těl. Mohou se rozhodnout libovolně, jak si lehnou, ale důležité je, aby se dotýkaly někoho dalšího. Hra může pokračovat tak, že se obraz rozpustí a děti se pokusí vytvořit ho znova úplně stejně.

Otázky k reflexi: Jak dobře sis zapamatoval své místo? Na jaké místo sis lehl, doprostřed nebo na okraj? Máš rád, když jsou kolem tebe ostatní děti, nebo je to milejší, když máš svůj klid?

Téma: Smyslové vnímání

Obrázky malované na záda

Cíle: Při této komunikační hře mohou děti rozvíjet citlivost a fantazii. Kromě toho umožňuje hra také určitou fyzickou a osobní blízkost. Skupina se semkne a děti zbystří a zpozorní. Je to dobrá příprava na pozdější tematické aktivity, při které děti zapojují intuici. Když si děti hru trochu nacvičí, mohou pracovat se všemi možnými obrázky, mezi jinými i s takovými, které souvisejí s obsahem navazujících výuky.

Návod: Děti se rozdělí do šestičlenných družstev a vytvoří uprostřed místnosti hvězdu: každá řada si sedne zády k učiteli, který stojí ve středu „hvězdy“. Pak si zavolá k sobě posledního z každé řady a řekne mu, jaký obrázek má nakreslit na záda toho, kdo

sedí před ním. Ten musí uhodnout, co to je, a nakreslit jej na záda dalšímu v řadě. Až kreslení dojde k prvnímu, ten doběhne k učiteli a pošeptá mu, co mu bylo nakresleno na záda. Může navrhnout další obrázek a posadí se na konec řady.

Otázky k reflexi: Bylo těžké „vidět“ obrázek na svých zádech? Byl jsi spokojen se svým týmem? Porozuměl hráč před tebou dobře obrázku, který jsi mu nakreslil?

Téma: Uvolnění napětí

Tančící ruce

Cíle: Když jsou děti neklidné nebo frustrované, pomůže jim tato hra ujasnit si pocity a uvolnit duševní napětí.

Materiál: velké archy balicího papíru, olejové křídly a nahrávka skladby v rychlejším tempu (Vivaldi: Čtvero ročních období)

Návod: Každý si vybere dvě křídly, do každé ruky jednu. Lehne si na podlahu na záda tak, aby měl hlavu přímo u papíru. Zavře oči, a když začne hrát hudba, bude malovat na papír oběma rukama. Rukama by se mělo pohybovat v rytmu hudby. Hra na 2–3 minuty.

Otázky k reflexi: Podle toho, co děti namalují, s nimi hovoříme o jejich pocitech a o myšlenkách, které se jim při tom honily hlavou.

Téma: Důvěra

Procházka s důvěrou

Cíle: Klasická hra pro různé věkové skupiny podporuje důvěru jednoho člena kolektivu k druhému a také zvědavost, vnímavost a samostatné rozhodování. Dítě, které vede, si může vyzkoušet vedoucí roli, při níž zčásti přejímá odpovědnost a zčásti ponechává volnost svému chráněnci. Vztah dětí, které společně experimentují, se může zlepšit a obě děti si mohou poopravit své dřívější dojmy. Místnost by měla být dostatečně velká a mělo by v ní být hodně rozličných předmětů, které jsou zajímavé na dotek, mají atraktivní aroma nebo se jimi dají vytvářet různé zvuky.

Materiál: zvonek, páska na zavázání očí pro každého

Návod: Děti se rozdělí do dvojic. Jeden si zaváže oči a druhý ho bude vodit, aby se mu nic nestalo. Čas od času se mohou zastavit, aby si nevidomý mohl sáhnout na různé předměty. Při procházení se nemluví. Po zazvonění na zvonek se vymění. Je důležité, aby se děti dopředu domluvily, jak chtějí, aby je druhý vedl atp.

Otázky k reflexi: Jak ses cítil jako nevidomý? Věděl jsi vždycky, kde jsi? V jaké roli ti bylo lépe?

Zpracovala Petra Pavlusíková, KPC Hradec Králové

Návrh využití metod vedoucích k rozvoji kritického myšlení

Metody vedoucí k rozvoji kritického myšlení byly v *Cestách katecheze* podrobně představeny Pavlem Lazárkem ve 2. čísle ročníku 2012 (celý článek je k dispozici na internetových stránkách www.cestykatecheze.cz v rubrice Archiv (lze vyhledat i podle jména autora).

Použitý příklad se vztahuje k našim národním světům a bezprostředně souvisí s tématem čísla „ČLOVĚK“. Žáci zkoumají krátké životopisy světců a hledají v nich podobnost vybraných osobností s Ježíšem. Prakticky tak můžeme ilustrovat skutečnost, že člověk byl stvořen k Božímu obrazu, ten však může být deformován hříchy, kterých se dopouštíme, a také špatnou volbou hodnot, které vyznáváme a kterým dáváme v životě přednost. Pravý obraz člověka vidíme na Ježíši Kristu. Když jej následujeme, může v nás Duch svatý obnovovat Boží obraz (srov. s článkem Biblické pojetí člověka, část 2.2). Světci byli lidmi, kteří následovali Krista s velkou láskou. Jaké Ježíšovy rysy na jejich životě vidíme?

1. Skládankové učení

Jde o jednu z metod kooperativního učení, kdy se žáci učí navzájem, třídí informace, vyhledávají v textu podstatné a předávají spolužákům. Lze využít při práci s delším textem, který rozdělíme na části, nebo u tématu skládajícího se z více prvků.

Téma: Naši národní světci – sv. Václav, sv. Vojtěch, sv. Anežka, sv. Ludmila

*Pomůcky: 4x texty legend o vybraných světcích (př. TALAFANTOVÁ, Č. *Čeští svatí*. Brno, 2009), tabulka pro každého žáka velikosti A5 (není vyplněná)*

Postup:

Žáky rozdělíme do čtyř tzv. expertních skupin – A, B, C, D v ideálním případě po čtyřech žácích (každý člen obdrží jedno číslo – 1,2,3,4). Každá skupina dostane text o jednom světcí. Po přečtení textu a společné diskusi (cca 10 min) skupina společně vyplní jeden řádek tabulky týkající se právě jejich světce. Na odpovědích se musejí shodnout tak, aby ostatním skupinám byli schopni předat nezkrácené informace, které získali z textu. Každý člen skupiny má vyplněný právě jeden řádek a stává se expertem na jednoho světce.

Učitel zorganizuje přeskupení žáků. Utvoří se nové –

smíšené – skupiny. Jednu tvoří všechny „jedničky“ z expertních skupin, druhou všechny „dvojky“, třetí „trojky“ a čtvrtou „čtyřky“. V nových skupinách se tak sejdou experti na všechny čtyři světce. (Pokud není počet dětí dělitelný čtyřmi, rozdělíme žáky tak, aby bylo rozmístění „expertů“ vyvážené.) V domluveném čase si žáci předávají informace ze svého textu. Je potřeba dodržet stanovený čas pro každého experta, aby si stihl ověřit, zda jeho výkladu ostatní porozuměli. Na základě výkladu jednotlivých expertů si ostatní doplní tabulky.

Následuje ověření znalostí v rámci celé třídy, např. žáci odpovídají na otázky jednotlivých expertních skupin, nebo každý žák vymyslí a na lísteček napíše jednu otázku na téma – světce, kterého měl v původní expertní skupině. Lze využít zobrazení jednotlivých světců a přiřazovat jim atributy apod. Ke shrnutí lze využít následující metodu – PĚTILÍSTEK.

2. Pětilístek

Je časově nenáročná metoda umožňující shrnout probírané téma. Na druhé straně lístku již může být pro žáky nachystán obrázek v podobě pětilístku. Žáci dopíší jméno světce, kterým se zabývali.

Např. sv. Václav

- do 1. lístku zapíše jednoslovně (obvykle podstatné jméno), kým světec byl: kníže
- do 2. lístku dvouslovně popíše podstatné vlastnosti, kterými se podobal Ježíši (dvě přídavná jména): zbožný, pokojný
- do 3. lístku popíše dějovou složku, tj. např. čím napodobil Ježíše, nebo jak ho následoval (tři slovesa): modlil se, usmířoval, hledal
- do 4. lístku vepíše větu (heslo) o čtyřech slovech vztahující se k zadanému námětu (sloveso může chybět): svátek 28. 9., vnuk sv. Ludmily nebo Václav byl pronásledován bratrem
- do 5. lístku vepíše synonymum, které shrnuje význam přisuzovaný světcí v dnešní době: ochránce českého národa

	atributy	vztah k naší zemi	postřehy	podobnost s Ježíšem
sv. Václav	rytíř na koni	český kníže	svou mírností byl pro mnohé nepřijatelný	mírumilovný, pokojný
sv. Vojtěch	biskupský šat, veslo nebo kopí	druhý pražský biskup	nezůstával pouze v Praze	horlivý, spravedlivý
sv. Anežka	v řeholním oděvu, s chudými, klášter v ruce	dcera českého krále Přemysla Otakara I.	vzdala se pohodlného života	skromná, obětavá
sv. Ludmila	dlouhé šaty, knížecí čapka, šál kolem krku nebo provaz v ruce	manželka knížete Bořivoje	babička sv. Václava	horlivá, vychovatelka

Připravila Alexandra Chytková, redakčně upraveno

složka	název
NOVÉ	
1401-07	Ukázky scénářů k biblickým textům o člověku pro různé věkové skupiny
1401-PP-B	Životopisy svatých – pomůcka k praktické ukázce scénáře na s. 11
DŘÍVE ZVEŘEJNĚNÉ ČLÁNKY A METODICKÉ MATERIÁLY	
1202-PP	Obsahuje tři typy metod, kterými můžeme objevovat Ježíše Krista a přitom se zaměřit na obraz člověka, který Ježíš představuje dokonalým způsobem.
archiv 1/2009	Cesta k sebepoznání a sebepřijetí
archiv 2/2009	Stvoření – návrh praktické práce s Biblií
archiv 4/2010	Zralost člověka v procesu výchovy
archiv 1/2011	Být Božím synem, být Boží dcerou
archiv 3/2011	Společenství učedníků jako základ církve (souvisí s článkem Biblické základy člověka)
archiv 3/2011	Pavel a křesťanská obec (souvisí s článkem Biblické základy člověka)

Další užitečné informace k tématu ČLOVĚK

Církevní dokumenty:

Evangelii Gaudium (Radost evangelia): vydaly Paulínky, celý text v pdf je uveřejněn na adrese <http://www.paulinky.cz/d/Radost-evangelia.pdf>

Redemptor Hominis (Vykupitel člověka), encyklika papeže Jana Pavla II. (vydána 1979). Ke stažení na adrese: <http://www.farnoststrasnice.cz/doky/e-knihovna/redemptor-hominis.pdf>

Populorum Progressio (O rozvoji národů), encyklika papeže Pavla VI. (vydána 1967). Ke stažení na adrese: http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/PopulorumProgressio.htm

Pomůcky ke stažení:

K tématu věda a víra (souvisí s článkem o evolučním vývoji člověka), lze využít dvou powerpointových prezentací „Poznání světa a člověka“ a „Přírodní vědy a jejich rozvoj v církvi“, které vznikly v rámci projektu „Využití křesťanského dědictví ve výuce – praktické náměty“. Ke stažení na <http://vkd.bihk.cz/spolecenska-eticka-temata/zeme-pro-cloveka/pohledy-na-svet-myty-o-stvoreni-v-prezentacich#attachments>

Scénáře a odkazy na články a pomůcky k tématu jsou přehledně zpracovány na stránkách ostravského Katechetického a pedagogického centra: <http://kpc.doo.cz/materialy-ke-stazeni/podle-temat/stvoreni/>